

Research Paper

Analysis of Skill-Based Training and Its Impact on Enhancing Self-Confidence of Working Boys Aged 12–18 for Social Participation (Applied Case: Design of a Residential–Educational Complex for Child Laborers in Rafsanjan)

Alireza Ghafari* Department of Architecture, Rafsanjan Branch, Islamic Azad University, Rafsanjan, Iran

Elahe Asadi Kamalabadi: Department of Architecture, Rafsanjan Branch, Islamic Azad University, Rafsanjan, Iran

Received: 2024/07/03 **PP** 61-70 **Accepted:** 2025/05/05

Abstract

In today's world, skill-based education is recognized as one of the most effective tools for social and individual empowerment, particularly for vulnerable groups such as child laborers, who constantly face extensive psychological, economic, and social challenges. Child laborers, as one of the most disadvantaged groups in society, require support and empowerment through skill-based training. Accordingly, the main objective of this research is to analyze and examine the role of skill-based education in enhancing self-confidence and promoting social participation among child laborers, through the design of a residential educational complex specifically for working boys aged 12 to 18 in Rafsanjan. This study is applied in nature and purpose, descriptive–analytical in methodology, and in the field section it follows a survey approach. The statistical population of this research consists of child laborers aged 12 to 18 in Rafsanjan. To determine the sample size, Cochran's formula was applied to ensure scientific accuracy and an appropriate confidence level in selecting the participants. The findings of this study indicate that providing appropriate physical and educational infrastructures for child laborers, particularly boys, not only reduces psychological harm and enhances their self-confidence but also creates opportunities for empowerment and more effective participation in the city's social and cultural environments. By conducting this research, the integration of architecture and social-psychological interventions offers a practical model for designing residential–educational spaces aimed at supporting children's rights and promoting social justice.

Keywords: Architectural Design, Enhancement of Social Skills, Self-Confidence Improvement, Accommodation for Child Laborers.

Citation: Ghafari A.R., & Asadi Kamalabadi, E. (2025). **Analysis of Skill-Based Training and Its Impact on Enhancing Self-Confidence of Working Boys Aged 12–18 for Social Participation (Applied Case: Design of a Residential–Educational Complex for Child Laborers in Rafsanjan)**. *Journal of Sustainable Architecture and Environment*, 2 (8), 61-70.

* **Corresponding author:** Alireza Ghafari, **Email:** alireza.ghafari4@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Children are among the most sensitive and impressionable age groups in society, spending the most critical years of their lives, the period in which their physical, mental, social, and personal foundations are established, engaged in labor instead of typical childhood activities. Economic hardship, poverty, and the need to support themselves or their families force these children to leave the safe confines of home and enter broader social environments. Consequently, these “small adults” require special attention regarding cognitive skill development, creativity, mental health, conflict resolution, behavioral guidance, and internalization of societal values. Working children often lack equal educational and social opportunities, which diminishes their self-confidence and limits social participation. Skill-based education can serve as an effective tool to enhance their personal and social capacities. This study aims to analyze the educational components for working children to develop spatial design criteria. By formulating planning strategies and supportive frameworks, the research seeks to design a residential-educational complex for boys aged 12–18 in Rafsanjan, focusing on skill development to boost self-confidence and social engagement.

Methodology

This study is applied in nature and employs a descriptive-analytical methodology with a field-based, survey approach. The statistical population consists of working children, specifically boys aged 12–18 years, in Rafsanjan. Using Cochran's formula with a 5% margin of error, 95% confidence level, and an estimated proportion of 0.5, the sample size was calculated as 98 individuals. Data were collected via a researcher-made questionnaire covering individual (age, gender, education, family status), social (interactions with support organizations, living conditions, social relationships), and economic (job type, working hours, income, insurance, economic support) variables. Content validity was confirmed by social science experts, and reliability was verified with a Cronbach's alpha of 0.82. Collected data were subsequently analyzed statistically.

Results and discussion

This study focuses on the design of a residential-educational complex for working children with a capacity of 130 individuals, aiming to empower them, provide vocational training, and enhance their social participation. The main spaces include administrative buildings, dormitories, educational and assembly buildings, workshops, sales booths, green and sports areas, and security facilities. Unlike traditional systems, each child, accompanied by a caregiver, resides in an independent apartment unit with a bedroom, living room, and kitchen, creating a home-like and secure environment. The inclusion of temporary housing (quarantine), collective and small living spaces, a central courtyard, natural light, plants and green roofs, and gathering areas promotes safety, a sense of belonging, socialization, and improved well-being among the children. Correlation test results indicated a significant relationship between environmental components and children's mood ($r = 0.868$, $p < 0.01$), and a direct and meaningful relationship between architectural standards and children's self-confidence ($r = 0.799$, $p < 0.01$). Descriptive index analysis showed that the variables of environment, architecture, self-confidence, and talent manifestation fall within the medium to strong range. These findings emphasize that an environment designed according to psychological, social, and spatial principles can enhance the quality of life for working children and facilitate their personal growth and development.

Conclusion

Every architectural design process requires adherence to fundamental patterns, dimensions, and standards derived from scientific research and practical experience. These principles not only facilitate the design process and determine the required services but also directly impact the functional quality of the space and its optimal use. The results of the present study indicate that curved and soft forms, due to their visual calming effect and psychological security, are suitable for designing spaces for working children. The use of sloped surfaces and controlled height variations reduces fear and adapts spatial scale to the physical and psychological conditions of children. The

arrangement of spaces, with the inclusion of a central courtyard, creates a safe and controllable environment while enhancing a sense of belonging and security. The children's house, as an educational and supportive space, not only

fosters the reconstruction of individual and social identity but also provides opportunities for economic empowerment and skill-based training, facilitating the growth and personal development of the children.

References

- Abouzari, M., & Zare, A. (2020). *Organization with an emphasis on empowering child and street laborers* (1st ed.). Taliab Publishing. [In Persian]
- Ghaderi Sanavi, R., Rezvani, M., & Pourgholam, S. (2022). A study of the situation of street child laborers in District 9 of Mashhad Municipality. *The 13th International Conference on Research in Psychology, Counseling & Educational Sciences*. [In Persian]
- Imani, N., & Nersisians, E. (2012). An anthropological study of the phenomenon of street child labor in Karaj city. *Social Issues of Iran*, 3(1), 12–13. [In Persian]
- Moghaddas Jafari, M. H., Rezadoost, K., & Golbarian, K. (2012). The effect of cultural factors on the lifestyle of coffee shop youth in Ahvaz. *Journal of Sociological Studies of Youth*, 3(7), 109–128. [In Persian]
- Safarhamidi, E., Hosseini, S., & Zandipour, T. (2017). The effect of positive thinking on perceived competence and social skills of orphaned and neglected children. *Child Mental Health Quarterly*, 4(1), 13–23. [In Persian]
- Shishegaran, M. (2018). Victimological study of child laborers. *Law Quarterly Ghanonyar*, 2(8). [In Persian]
- Torabi Far, M. (2022). An analysis of the situation of child and street laborers (Case study: Iranshahr County). *The 7th International Conference on New Research in Psychology, Social Sciences, Educational Sciences & Training*. [In Persian]
- Ziaei, F. (2016). *Designing a children's house with an approach to enhancing creativity in Rafsanjan* (Master's thesis). [In Persian]

فصلنامه معماری و محیط پایدار

دوره ۲، شماره ۸، زمستان ۱۴۰۳
<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>
شاپا الکترونیکی: ۲۹۸۱-۰۸۹۲

مقاله پژوهشی

تحلیل آموزش‌های مهارتی و تأثیر آن بر ارتقاء سطح اعتمادبه‌نفس پسران کار ۱۸-۱۲ ساله در جهت حضورپذیری اجتماعی (نمونه کاربردی: طراحی مجموعه اقامتی - آموزشی کودکان کار در رفسنجان)

علیرضا غفاری^۱: گروه معماری، واحد رفسنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران
الیه اسدی کمال آبادی: گروه معماری، واحد رفسنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران

دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۱۳ صص ۷۰-۶۱ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۵

چکیده

در دنیای امروز، آموزش‌های مهارتی به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای توانمندسازی اجتماعی و فردی شناخته شده است، به‌ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر همچون کودکان کار که همواره با چالش‌های روانی، اقتصادی و اجتماعی گسترده‌ای روبه‌رو می‌باشند. کودکان کار به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه، نیازمند حمایت و توانمندسازی از طریق آموزش‌های مهارتی هستند. لذا هدف اصلی این تحقیق، تحلیل و بررسی نقش آموزش‌های مهارتی در ارتقاء سطح اعتمادبه‌نفس و حضورپذیری در جامعه برای کودکان کار، با طراحی مجموعه اقامتی - آموزشی ویژه پسران کار در رده سنی ۱۸ تا ۱۲ سال در رفسنجان می‌باشد. این پژوهش از نظر ماهیت و هدف، کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی و در بخش میدانی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق را کودکان کار در بازه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال در شهر رفسنجان تشکیل داده‌اند. جهت تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران بهره گرفته شده است تا با دقت علمی و سطح اطمینان مناسب، تعداد افراد شرکت‌کننده در تحقیق مشخص گردد. شواهد به‌دست‌آمده از مطالعه حاضر مؤید آن است که فراهم آوردن بسترهای فیزیکی و آموزشی مناسب برای کودکان کار از جمله پسران، نه‌تنها موجب کاهش آسیب‌های روانی و افزایش اعتمادبه‌نفس آنان خواهد شد، بلکه زمینه‌های توانمندسازی و حضور مؤثرتر در محیط‌های اجتماعی و فرهنگی شهر را نیز فراهم خواهد آورد. با انجام این پژوهش، تلفیق معماری و مداخلات روان‌شناسی اجتماعی الگویی کاربردی برای طراحی فضاهای آموزشی - اقامتی در راستای حمایت از حقوق کودکان و عدالت اجتماعی پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: طراحی معماری، ارتقاء سطح مهارت‌های اجتماعی، افزایش اعتماد به نفس، اقامتگاه کودکان کار.

استناد: غفاری، علیرضا و اسدی کمال آبادی، الیه (۱۴۰۳). تحلیل آموزش‌های مهارتی و تأثیر آن بر ارتقاء سطح اعتمادبه‌نفس پسران کار ۱۸-۱۲ ساله در جهت حضورپذیری اجتماعی (نمونه کاربردی: طراحی مجموعه اقامتی - آموزشی کودکان کار در رفسنجان). فصلنامه معماری و محیط پایدار، ۲(۸)، ۶۱-۷۰.

^۱ نویسنده مسئول: علیرضا غفاری، پست الکترونیکی: alireza.ghafari4@gmail.com

مقدمه

کودکان زودرنج‌ترین و تأثیرپذیرترین گروه سنی جوامع را تشکیل داده‌اند و در بهترین و مهم‌ترین سال‌های زندگی‌شان، یعنی زمانی که پایه‌های رشد جسمی، شخصیتی، ذهنی و اجتماعی آن‌ها شکل می‌گیرد و به‌طور مستقیم بر آینده‌شان اثر می‌گذارد، زندگی خویش را صرف فروش کودکی خود کرده‌اند. زمانی که کودکان به علت نیازهای مادی، فقر، گرسنگی و امرار معاش خود و خانواده، مجبور به فعالیت در اجتماع می‌شوند، از محیط کوچک خانه خارج شده و وارد محیط بزرگ‌تر جامعه می‌شوند. در نتیجه، این بزرگ‌مردان کوچک از جهات گوناگونی همچون تقویت و توسعه مهارت‌های شناختی، پرورش خلاقیت‌های ذهنی، سلامت و بهداشت روانی، حل تعارضات و پیشگیری از انحرافات رفتاری در دوره پرتلاطم کودکی و به‌ویژه انتقال ارزش‌های حاکم بر جامعه، پرورش رفتارها و تقویت نگرش‌های متعالی اجتماعی می‌بایست مورد توجه فوق‌العاده قرار گیرند. کودکان کار به دلیل شرایط زندگی دشوار، معمولاً از فرصت‌های برابر آموزشی و اجتماعی محروم می‌شوند. نبود حمایت‌های کافی باعث کاهش اعتمادبه‌نفس و محدود شدن حضور اجتماعی آن‌ها می‌شود. آموزش‌های مهارتی می‌تواند به‌عنوان ابزاری مؤثر برای افزایش توانمندی‌های فردی و اجتماعی این کودکان نقش‌آفرینی کند.

هدف این پژوهش، تحلیل مؤلفه‌های آموزشی کودکان کار به‌منظور دستیابی به معیارهای طراحی مکانی است که با تدوین راهکارها و الگوی برنامه‌ریزی حمایت از کودکان کار بر پایه تحلیل مؤلفه‌های حضورپذیری در اجتماع، می‌توان به طراحی مجموعه اقامتی - آموزشی پسران کار (۱۲ تا ۱۸ سال) در رفسنجان، با محوریت ارتقاء آموزش‌های مهارتی در جهت افزایش اعتمادبه‌نفس و حضور اجتماعی، دست یافت.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

این پژوهش شامل مبانی نظری و تحلیل و بررسی عوامل مؤثر در طراحی مجموعه اقامتی - آموزشی کودکان کار می‌باشد. در ابتدا با قسمت‌هایی از مبانی نظری مطرح‌شده پیرامون موضوع، مطالبی ارائه می‌گردد. برای شناخت ویژگی‌ها و خصیصه‌های کودکان و آنچه در مسیر رشد، تعالی و به ثمر رساندن کودکان لازم است، می‌توان از طرح محیطی مناسب برای کودکان به‌عنوان راهگشا و مؤثر بهره گرفت.

کودک

از نظر حقوقی، در اکثر کشورهای جهان هرگاه صحبت از کودک - چه دختر و چه پسر - می‌شود، یک فاکتور سنی در نظر گرفته می‌شود. برای مثال، در حال حاضر در بیشتر کشورهای دنیا وقتی انسانی هنوز به سن ۱۸ سالگی کامل نرسیده باشد، از او به‌عنوان کودک یاد می‌شود. این نوع طبقه‌بندی به دلیل قوانین و سیاست‌های کشور برای برخورداری فرد از مجموعه‌ای از حقوق خاص در نظر گرفته شده است. برای مثال، در بسیاری از کشورها افرادی که ۱۸ سال تمام نداشته باشند، نمی‌توانند در انتخابات شرکت کنند یا ارضیه خانوادگی را دریافت نمایند. البته اگر بحث فقه و دین نیز مطرح شود، از لحاظ فقه، پسر در سن ۱۵ سالگی و دختر در سن ۹ سالگی از کودکی خارج می‌شوند و به سن بلوغ می‌رسند. به این طبقه‌بندی سنی در بسیاری از کشورها «سن قانونی» گفته می‌شود؛ به این معنا که شخص از محدوده تعریف‌شده برای کودکی عبور کرده است (ایمانی؛ نرسیسیانس، ۱۳۹۱).

کودک و اجتماع

گروه‌ها و سازمان‌های مشخصی در چارچوب جامعه، در پرورش اجتماعی کودک نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند. پدر و مادر، همسالان و معلمان بخش زیادی از وقت خود را صرف انتقال ارزش‌ها و همچنین هدایت و اصلاح رفتار کودکان می‌کنند. برخی از سازمان‌ها مانند مدرسه، مراکز مذهبی و مؤسسات قانونی و حقوقی با این هدف به وجود آمده‌اند که فرهنگ و معیارهای اخلاقی و اجتماعی را منتقل کرده و رفتارهای ارزشمند فرهنگی را حفظ نمایند. علاوه بر این، رسانه‌های گروهی به‌ویژه تلویزیون جریان بسیار قوی و نسبتاً جدیدی هستند که می‌توانند افکار، خواسته‌ها و رفتارهای کودک در حال رشد را شکل دهند (ضیایی، ۱۳۹۵).

کودکان تحت سرپرستی سازمان

کودکانی که بنا به هر علت به‌طور دائم یا موقت سرپرست خود را از دست داده و با معرفی مقام قضایی به سازمان سپرده شده باشند، در این دستورالعمل «فرزند» نیز نامیده می‌شوند. کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست از حضور تربیتی، روان‌شناختی، حمایت مؤثر والدین و نیز از مزایای زندگی در خانواده محروم هستند. مراقبت، درک همدلانه و مشارکت، ساختار قدرت شفاف و حل مسئله از کارکردهای ضروری خانواده است؛ اما کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست از این نعمت محروم بوده و در مراکز شبه‌خانواده رشد می‌کنند. هرچند هدف اصلی این مراکز

تأمین کارکردهای اصلی خانواده برای این کودکان است، اما انتقال آن‌ها از محیط خانواده به محیطی با آسیب کمتر کافی به نظر نمی‌رسد (صفارحمیدی و همکاران، ۱۳۹۶).

ویژگی کار کودکان

کار کودک ویژگی‌هایی دارد، از جمله:

- مزد ناچیز و ناعادلانه به‌عنوان یکی از حقوق اصلی که ویژگی بارز شغل کودکان است. مزد اغلب کودکان کار آن‌چنان اندک است که حتی برای رفع نیازهای اساسی زندگی کفایت نمی‌کند.
- در بسیاری از موارد حتی همان حقوق ناچیز نیز به خود کودک پرداخت نمی‌شود، بلکه پدر و مادر یا دیگر اعضای خانواده آن را دریافت می‌کنند.
- فرمان‌برداری و انعطاف‌پذیری کودک در برابر دیگر اشخاص بیشتر است، که این امر به ضعف او نسبت به بزرگسالان بازمی‌گردد (شیشه‌گران، ۱۳۹۷).

پدیده کودکان کار و بهره‌کشی از آن‌ها در اشکال جدید، یک پدیده جهان‌شمول و نسبتاً نوین است که با تحولات اقتصادی و اجتماعی جهان، ضعف دولت ملی و به‌ویژه تضعیف دولت رفاه، بحران پدرسالاری، اشکال جدید فقر، بی‌خانمانی و به حاشیه رانده شدن مرتبط است. نظریه مانوئل کاستلز داعیه تبیین این تحولات را دارد. این نظریه در تحلیل تحولات و مسائل اجتماعی بر عوامل و پویایی‌های ساختاری و واحدهای تحلیل کلان در مقیاس جهانی تأکید می‌کند؛ لذا قابلیت کاربرد و انطباق آن در تحلیل مسائل اجتماعی نسبت به رویکردهای فردگرایانه و تقلیل‌گرایانه، که مسائل اجتماعی را به ویژگی‌ها و روابط فرد و خانواده محدود می‌کنند، بیشتر است (مقدس جعفری و همکاران، ۱۳۹۱).

سلامت روانی کودکان کار و چگونگی ارتقاء مهارت‌های اجتماعی

کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست از حضور تربیتی، روان‌شناختی، حمایت مؤثر والدین و مزایای زندگی در خانواده محروم هستند. یکی از چالش‌های مهم امروز جهان، مسئله زیست‌پذیری یا مکانی برای اقامت این کودکان است. در این میان، مهارت‌های اجتماعی در اقامتگاه چنین کودکانی نقشی اساسی ایفا می‌کند. کسب مهارت‌های اجتماعی بخشی از فرایند اجتماعی شدن آن‌ها است. مهارت‌های اجتماعی و هیجانی توسعه‌یافته در دوران کودکی، انعطاف‌پذیری در محیط خانه و مدرسه و همچنین در زندگی آینده را فراهم می‌کند. توانایی مذاکره، روابط اجتماعی و خودآگاهی و شناخت احساسات دیگران، زمینه‌ای ایجاد می‌کند که کودکان بتوانند در مواجهه با مشکلات بالقوه آمادگی بیشتری داشته باشند (صفارحمیدی و همکاران، ۱۳۹۶).

پیرامون پژوهش حاضر مطالعات گسترده‌ای صورت گرفته است. منابع متعددی به‌صورت کلی و جزئی بیان شده‌اند، لذا در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

قادری‌ثانوی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت کودکان کار خیابانی منطقه نه شهرداری مشهد»، حضور کودکان در عرصه‌های کار و اشتغال خارج از سن قانونی را یکی از مشکلات اساسی کشور دانسته‌اند و برای دستیابی به اهدافی همچون ارتقاء سلامت کودکان کار خیابانی، تأکید کرده‌اند که باید وضعیت، روند زندگی و عوامل خطر مربوط به این گروه مشخص شود. ترابی‌فر (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر وضعیت کودکان کار و خیابانی (مطالعه موردی: شهرستان ایرانشهر)» با هدف بررسی وضعیت این کودکان، متغیرهایی مانند جنس، سن، تمایل به تحصیل، تمایل به کار، میزان حمایت والدین، نوع کار خیابانی، تحصیلات والدین و وضعیت اشتغال آن‌ها را بررسی کرده است. نتایج نشان می‌دهد اکثر کودکان مورد مطالعه پسر، فقیر، مهاجر، دارای خانواده پرجمعیت و با والدینی بیکار هستند و بیشتر به دست‌فروشی اشتغال دارند. ابوذر و زارع (۱۳۹۹): در کتاب «ساماندهی با تأکید بر توانمندسازی کودکان کار و خیابانی» به رویکردهای نظری مرتبط با کودکان کار پرداخته‌اند. از جمله نظریه فشار ساختاری، نظریه یادگیری اجتماعی، نظریه کنترل اجتماعی، نظریه پیوند افتراقی، نظریه تلفیقی کنترل اجتماعی و پیوند افتراقی، نظریه تعامل‌گرایی و نظریه طرد اجتماعی. این پژوهش در نهایت به عوامل مؤثر در خیابانی شدن کودکان و پیامدهای آن پرداخته است.

مواد و روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت و هدف در زمره تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد و از لحاظ روش، توصیفی - تحلیلی است، همچنین در بخش میدانی با رویکرد پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این مطالعه را کودکان کار از جمله پسران در محدوده سنی ۱۸ - ۱۲ سال در شهر

رفسنجان تشکیل داده‌اند. حجم نمونه این پژوهش بر اساس فرمول کوکران و با در نظر گرفتن میزان خطای مجاز، سطح اطمینان ۹۵ درصد و برآورد نسبی از جامعه، محاسبه و تعداد ۹۸ نفر تعیین شده است.

$$\text{فرمول مورد استفاده: } \frac{N z^2 p q}{d^2 (N - 1) + z^2 p q} = n$$

در این فرمول:

n: حجم نمونه.

N: حجم جامعه آماری (تعداد کل کودکان کار در رفسنجان).

Z: مقدار عددی از جدول توزیع نرمال متناسب با سطح اطمینان ۹۵٪ (معادل ۱,۹۶).

p: نسبت برآوردی وجود ویژگی مورد مطالعه در جامعه (در صورت عدم اطلاع، برابر با ۰,۵ فرض می‌شود).

q = 1-p: احتمال عدم وجود ویژگی در جامعه.

d: میزان خطای مجاز (معمولاً ۰,۰۵).

با جایگذاری مقادیر مربوط به جامعه آماری و سطح اطمینان، حجم نمونه برابر با ۹۸ نفر به دست آمده است.

متغیرها و ابزار گردآوری داده‌ها

در این پژوهش به منظور بررسی وضعیت اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی کودکان کار در شهر رفسنجان، مجموعه‌ای از فاکتورها و شاخص‌های مرتبط، بر اساس مرور ادبیات و پژوهش‌های پیشین تعیین گردیده‌اند. این فاکتورها شامل متغیرهای فردی (سن، جنس، میزان تحصیلات، وضعیت خانوادگی)، اجتماعی (نوع و میزان تعامل با نهادهای حمایتی، شرایط محل زندگی، وضعیت ارتباطات اجتماعی) و اقتصادی (نوع شغل، ساعات کار، میزان درآمد، وضعیت بیمه و حمایت‌های اقتصادی) بوده‌اند. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه‌ای محقق ساخته گردآوری شد که در تدوین آن، تلاش گردیده تا تمامی متغیرهای مرتبط با موضوع پژوهش پوشش داده شوند. به منظور سنجش روایی صوری پرسشنامه، نظرات جمعی از اساتید و متخصصان حوزه علوم اجتماعی و رفاه کودکان دریافت و اعمال گردیده است. همچنین برای اطمینان از پایایی ابزار، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده است که مقدار آن برای سؤالات اصلی پرسشنامه ۰,۸۲ به دست آمده است که نشان‌دهنده پایایی مطلوب ابزار است. پس از طی این مراحل و تکمیل پرسشنامه‌ها توسط جامعه آماری (۹۸ نفر از کودکان کار در رفسنجان)، داده‌های به دست آمده وارد فرآیند تحلیل آماری شده‌اند.

بحث و ارائه یافته‌های تحقیق

معرفی نمونه پژوهی (مجموعه اقامتی-آموزشی)

هر طرحی نیازمند یک سری الگوهای پایه و ابعاد و اندازه‌های مشخص است که در طول زمان و عموماً بر اساس تحقیق و تجربه به دست آمده است و توجه به آن‌ها روندکار طراحی و تعیین نوع خدمات پروژه را تسهیل نموده و کیفیت کار را بالا می‌برد و استفاده بهینه را موجب می‌گردد. طراحی یک مرکز اقامتی-آموزشی می‌تواند فرصت مناسبی برای توانمندسازی و افزایش مشارکت اجتماعی این کودکان فراهم کند. این پژوهش حاصل تحقیقات انجام شده در جهت طراحی مجموعه اقامتی-آموزشی برای ارایه رساله کارشناسی ارشد پژوهشگر مطرح شده است که بطور کلی فضاهای مورد نیاز با توجه به تحقیقات انجام شده از سازمان بهزیستی کشور، افراد ذیصلاح و دست‌اندرکاران این مسأله و نیاز اصلی این کودکان بشرح زیر در نظر گرفته شده‌اند:

- ۱- ساختمان اداری ۲- خوابگاه‌ها ۳- ساختمان اجتماعات ۴- ساختمان آموزشی ۵- ساختمان کارگاه‌ها ۶- غرفه‌های فروش ۷- فضاهای سبز ورزشی ۸- نگهبانی

در این مجموعه که برای تعداد ۱۳۰ نفر طراحی شده سعی شده بر خلاف مراکز مشابه از سیستم سربازخانه‌ای یعنی یک مستطیل کشیده با راهرویی در میان و اتاق‌هایی در طرفین آن استفاده نشده است. بلکه هر چند تعداد کودک (بنا به شرایط روحی کودکان و با توجه به استاندارد ها) به همراه یک مادریار در یک واحد آپارتمانی با امکانات یک خانه راحت شامل اتاق خواب، سرویس بهداشتی، اتاق نشیمن و آشپزخانه (البته در شرایطی که یخچال در کابینت‌های بالایی قرار گیرد تا بازیچه کودکان نشود) ساکن شوند.

▪ خانه موقت کودکان (قرنطینه)

در نزدیک خانه هر گروه سنی باید یک قرنطینه در نظر گرفته شود.

■ فضاهای نشیمن

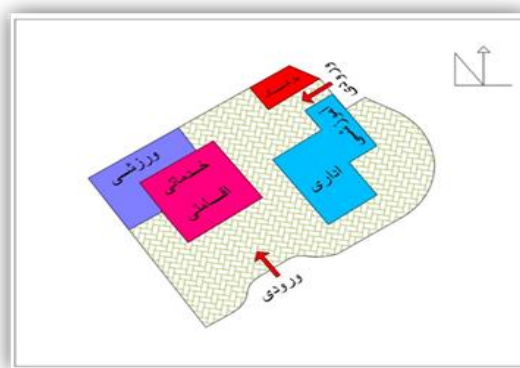
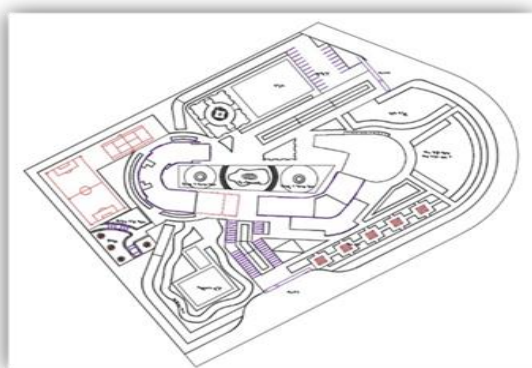
شامل دو دسته فضا: جمعی، کوچک و فضای تماشای تلویزیون مستقل.

– نشیمن جمعی

این فضا در طبقه همکف و بدون تفکیک جنسی می‌باشد البته با یک سری کنترل‌های خاص و نظارت یک سرپرست.

– نشیمن کوچک

این فضا در واقع همان نشیمنی است که در هر تیپ از خانه‌ها وجود دارد. پیش‌بینی مجتمع بزرگ شبانه روزی برای کودکان کار و بچه‌های خیابان و ادغام آن با سایر عناصر آموزشی، اداری، فرهنگی، ویژگی منحصر به فرد پروژه حاضر است که قبلاً در ایران مورد تجربه قرار نگرفته غیر از چند نمونه تز در دانشگاه‌های کشور. بر مبنای این دیدگاه، می‌باید زندگی این کانون را تا حد امکان به زندگی نوجوانان عادی نزدیک ساخت و محیط و مکان زندگانی آنان را به شکلی کارآ و اصولی با فضاهای مورد استفاده همگان قرار گیرد. یکی از کانسپت‌های اولیه طرح استفاده از عناصر معماری ایرانی؛ مثل حیاط مرکزی، سلسله مراتب، تعادل و ... می‌باشد که در پلان و حجم مجموعه، از این عناصر استفاده شده است. با توجه به بررسی‌های انجام شده روی سایت و در نظر گرفتن عوامل محیطی و کالبدی در بخش‌های مختلف سایت می‌توان عملکردهای مناسب برای هر بخش را به دست آورد. در زیر اهداف و عملکردهای پروژه با توجه به موقعیت مناسب در سایت مطرح شده‌اند: بهترین نور: جنوب، بهترین دید و منظر: جنوب غربی و جنوب شرقی، عملکردهای تفریحی: شمال و غرب، دسترسی سواره: جنوب

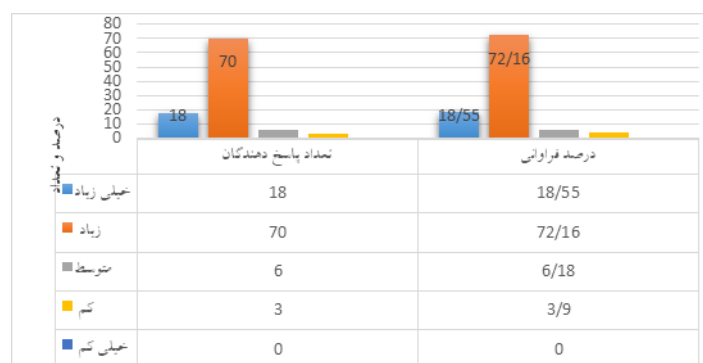

شکل ۱- آلترناتیو طراحی، مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۴

نتایج یافته‌ها بر اساس پرسش‌های تحقیق

پرسشنامه مطرح شده براساس استاندارد طراحی و از طیف لیکرت در آن استفاده شده است تا شاخص‌های کلی برای طراحی مشخص گردد. انتخاب حجم نمونه براساس حضور کودکان در فضاهای شهری و به صورت تصادفی صورت گرفته است.

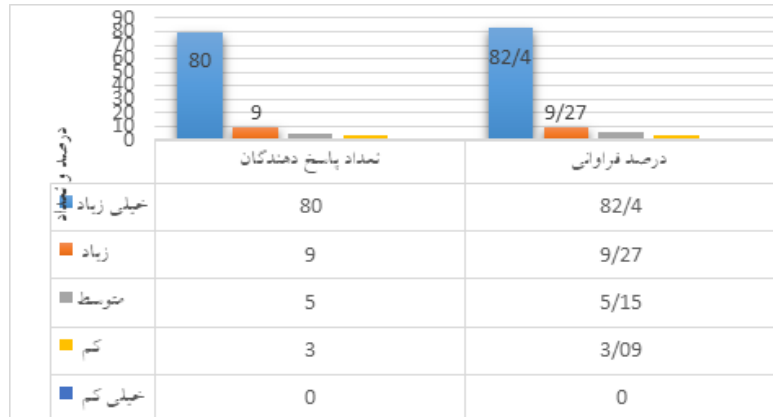
۱- فرم حیاط مرکزی در اقامتگاه تا چه میزان باعث تناسب اقامتگاه با روحیات کودکان کار می‌گردد؟

نمودار ۱- درصد پاسخگویی افراد به سؤال شماره یک پیرامون فرم حیاط مرکزی

با توجه به نمودار ۱: اینکه ۷۲/۱۶٪ از جامعه آماری، برابر با ۷۰ نفر از پاسخگویان معتقدند فرم حیاط مرکزی در اقامتگاه باعث تناسب اقامتگاه با روحیات کودکان می‌شود و تنها ۳/۹٪ از پاسخگویان معتقدند فرم حیاط مرکزی در اقامتگاه باعث تناسب اقامتگاه با روحیات کودکان نمی‌شود پس نتیجه می‌توان گرفت فرم حیاط مرکزی اقامتگاه بر روی روحیات کودکان تأثیر می‌گذارد.

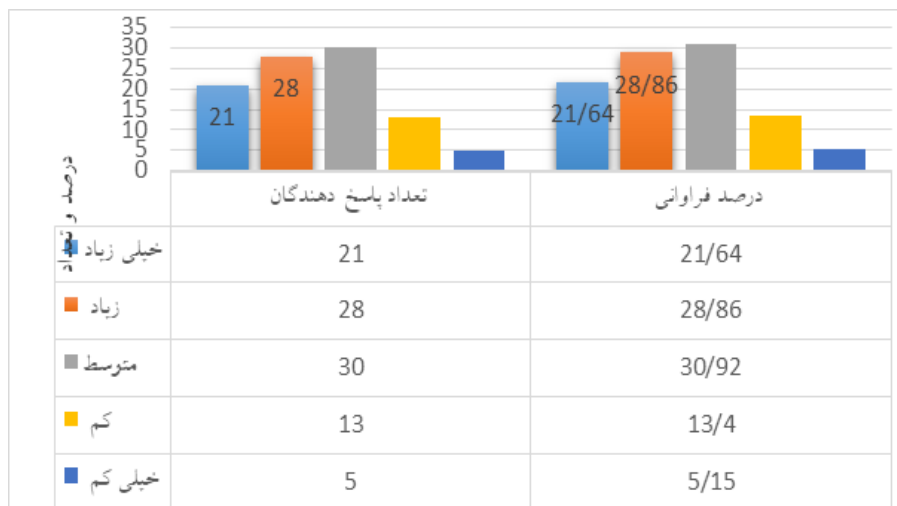
۲- استفاده از گیاهان، بام سبز و گیاهان همیشه سبز و فصلی تا چه حد می‌تواند در روند زندگی کودکان کار و روحیات آن‌ها تأثیر داشته باشد؟

نمودار ۲- درصد پاسخگویی افراد به سؤال شماره دو پیرامون استفاده از گیاهان در طراحی

با توجه به نمودار ۲: از مجموع ۹۷ نفر پاسخگو ۸۰ نفر یا ۸۲/۴٪ از نمونه معتقدند گیاهان، بام سبز و گیاهان همیشه سبز و فصلی می‌تواند در روند زندگی کودکان کار و روحیات آن‌ها تأثیر داشته باشد، ۵ نفر یا ۵/۱۵٪ معتقدند این تأثیر متوسط و ۳ نفر یا ۳/۰۹٪ از پاسخگویان معتقدند گیاهان، بام سبز و گیاهان همیشه سبز و فصلی می‌تواند در روند زندگی کودکان کار و روحیات آن‌ها تأثیر ندارد.

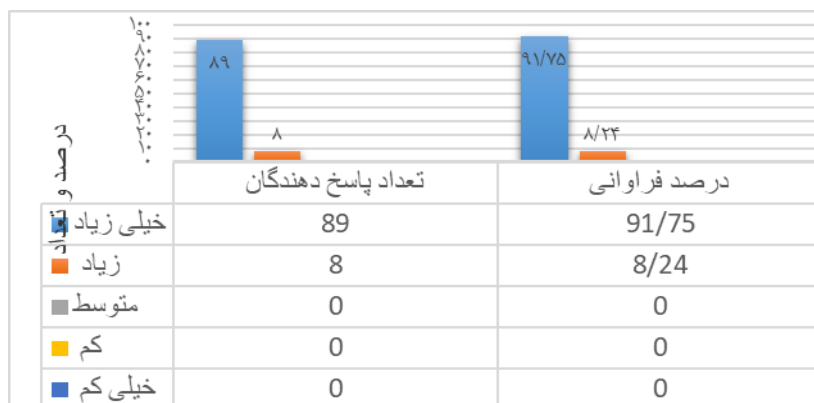
۳- استفاده از نور طبیعی در فضاهای داخلی با استفاده از باز شوها و پنجره‌ها تا چه حد تأثیر در خلق و خوی و طرز رفتار و روحیات این کودکان دارد؟

نمودار ۳- درصد پاسخگویی افراد به سؤال شماره سه پیرامون استفاده از نور طبیعی

با توجه به نمودار ۳ و نظرات پاسخگویان، ۳۰ نفر یا ۳۰/۹۲٪ از پاسخ‌گویان معتقدند نور طبیعی در فضاهای داخلی با استفاده از باز شوها و پنجره‌ها بر خلق و خوی و طرز رفتار و روحیات کودکان تأثیر متوسط، ۲۸ نفر یا ۲۸/۸۶٪ از افراد این تأثیر را زیاد و ۵ نفر یا ۵/۱۵٪ از پاسخگویان معتقدند نور طبیعی در فضاهای داخلی با استفاده از باز شوها و پنجره‌ها بر خلق و خوی و طرز رفتار و روحیات کودکان تأثیر خیلی کمی دارد.

۴- طراحی فضاهای جمعی و گردهمایی در اقامتگاه کودکان کار تا چه میزان در اجتماعی شدن این کودکان تأثیر دارد؟

نمودار ۴- درصد پاسخگویی افراد به سؤال شماره چهار پیرامون استفاده از فضاهای جمعی و گردهمایی

با توجه به نمودار (۴-۱): اینکه ۸۹ نفر یا ۹۱/۷۵٪ از افراد پاسخگو معتقدند طراحی فضاهای جمعی و گردهمایی در اقامتگاه کودکان کار در اجتماعی شدن این کودکان تأثیر خیلی زیاد و ۸ نفر یا ۸/۲۴٪ این تأثیر زیاد می‌دانند پس می‌توان نتیجه گرفت که طراحی فضاهای جمعی و گردهمایی در اقامتگاه کودکان کار در اجتماعی شدن این کودکان تأثیر زیادی دارد.

بررسی فرضیه‌های تحقیق و ارائه نتایج

آزمون فرضیه اصلی تحقیق

فرضیه صفر: بین مؤلف‌هایی محیط و خلق و خوی کودکان رابطه وجود ندارد.

فرضیه مخالف: بین مؤلف‌هایی محیط و خلق و خوی کودکان رابطه وجود دارد.

آزمون فرضیه دوم

فرضیه صفر: بین معیارهای معماری و حس اعتماد به نفس در کودکان رابطه وجود ندارد.

فرضیه مخالف: بین معیارهای معماری و حس اعتماد به نفس در کودکان رابطه وجود دارد.

نتایج مربوط به آنالیز و نمودارها

نتایج مربوط به فرضیه اول

همانطور که در جدول (۱) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین مؤلف‌های محیط با خلق و خوی کودکان معادل ۰/۸۶۸ و با p - مقدار (معنی داری) ۰/۰۰۰ و کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha=0/01$ هست، لذا در این سطح فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه بین مؤلف‌های محیط و خلق و خوی کودکان رابطه وجود دارد.

جدول ۱- آزمون همبستگی پیرسون برای رابطه بین مؤلف‌هایی محیط و خلق و خوی کودکان

Correlations			
خلق و خوی کودکان	مؤلف‌هایی محیط		
	Pearson Correlation	۱	۰/۸۶۸
	Sig. (2-tailed)		۰/۰۰
مؤلف‌هایی محیط	خلق و خوی کودکان		
	Pearson Correlation	۰/۸۶۸	۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰	
		N	۹۷

نتایج مربوط به فرضیه دوم

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود ضریب همبستگی بین معیارهای معماری و حس اعتماد به نفس در کودکان معادل ۰/۷۹۹ و با p - مقدار (معنی داری) ۰/۰۰۰ و کوچکتر از سطح معنی داری $\alpha=0/01$ هست، لذا در این سطح فرض صفر رد می‌شود. در نتیجه بین معیارهای معماری و حس اعتماد به نفس در کودکان رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد.

جدول ۲- آزمون همبستگی پیرسون برای رابطه بین معیارهای معماری و حس اعتماد به نفس در کودکان

Correlations			
		حس اعتماد به نفس	معیارهای معماری
حس اعتماد به نفس	Pearson Correlation	۱	۰,۷۹۹
	Sig. (2-tailed)		۰/۰۰
	N	۹۷	۹۷
معیارهای معماری	Pearson Correlation	۰,۷۹۹	۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰	
	N	۹۷	۹۷

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

نتایج حاصل از تحقیق

با توجه به جدول (۳)، تحلیل شاخص‌های مرکزی، پراکندگی و توزیع متغیرهای پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۳- مقادیر شاخص‌های توصیفی در خصوص متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشی‌دگی	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
مؤلف‌های محیط	۹۷	۳/۷۴	۳/۸	۳	۰/۵۵۵	۰/۳۰۹	۰/۰۱۰	۰/۳۹۷	۱	۵
معیارهای معماری	۹۷	۳/۶۲	۳/۶۶	۳	۰/۵۰۲	۰/۲۵۲	۰/۰۴۸	۰/۰۰۳	۱	۵
حس اعتماد به نفس	۹۷	۳/۴۴	۳/۵۳	۳	۰/۶۶۳	۰/۴۴۰	۰/۴۹	۰/۲۵۵	۱	۵
نمایان کردن استعداد	۹۷	۳/۵۵	۳/۴۵	۳	۰/۶۴۵	۰/۵۲۱	۰/۵۲	۰/۲۴۸	۱	۵

متغیر «مؤلف‌های محیط» دارای میانگین ۳,۷۴، انحراف معیار ۰,۵۵۵، چولگی ۰,۰۱۰ و کشی‌دگی ۰,۳۹۷- می‌باشد. اگر میانگین به دست آمده در بازه (۲,۳۳ - ۱) قرار گیرد در سطح ضعیف، اگر در بازه (۲,۳۴-۳,۶۶) قرار گیرد در سطح متوسط و اگر در بازه (۳,۶۷-۵) قرار گیرد در سطح قوی برآورد می‌گردد. مثبت بودن چولگی متغیر نشان‌دهنده طولانی بودن توزیع به سمت راست می‌باشد از طرف دیگر کشی‌دگی منفی به این معنی است که شکل متغیر از توزیع نرمال کوتاه‌تر می‌باشد.

-متغیر «معیارهای معماری» دارای میانگین ۳,۶۲، انحراف معیار ۰,۵۰۲، چولگی ۰,۰۴۸- و کشی‌دگی ۰,۰۰۳- می‌باشد. با توجه به اینکه میانگین به دست آمده متغیر معیارهای معماری در بازه (۲,۳۴-۳,۶۶) قرار می‌گیرد، بنابراین در سطح متوسط قرار دارد. منفی بودن چولگی متغیر نشان‌دهنده طولانی بودن توزیع به سمت چپ می‌باشد از طرف دیگر کشی‌دگی مثبت به این معنی است که شکل متغیر از توزیع نرمال بلندتر می‌باشد.

-متغیر «حس اعتماد به نفس» دارای میانگین ۳,۴۴، انحراف معیار ۰,۶۶۳، چولگی ۰,۰۴۹- و کشی‌دگی ۰,۲۵۵- می‌باشد. با توجه به اینکه میانگین به دست آمده متغیر حس اعتماد به نفس در بازه (۲,۳۴-۳,۶۶) قرار می‌گیرد، بنابراین در سطح متوسط قرار دارد. منفی بودن چولگی متغیر نشان‌دهنده طولانی بودن توزیع به سمت چپ می‌باشد از طرف دیگر کشی‌دگی مثبت به این معنی است که شکل متغیر از توزیع نرمال بلندتر می‌باشد.

-متغیر «نمایان کردن استعداد» دارای میانگین ۳,۵۵، انحراف معیار ۰,۶۴۵، چولگی ۰,۰۵۲- و کشی‌دگی ۰,۲۴۸- می‌باشد. با توجه به اینکه میانگین به دست آمده متغیر نمایان کردن استعداد در بازه (۲,۳۴-۳,۶۶) قرار می‌گیرد، بنابراین در سطح متوسط قرار دارد. منفی بودن چولگی

متغیر نشان‌دهنده طولانی بودن توزیع به سمت چپ می‌باشد از طرف دیگر کشیدگی مثبت به این معنی است که شکل متغیر از توزیع نرمال بلندتر می‌باشد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

هر فرآیند طراحی معماری نیازمند در نظر گرفتن مجموعه‌ای از الگوهای پایه، ابعاد و اندازه‌های استاندارد و اصولی است که در گذر زمان و بر مبنای تحقیقات علمی و تجارب عملی به دست آمده‌اند. رعایت این الگوها علاوه بر تسهیل فرآیند طراحی و تعیین نوع خدمات مورد نیاز در پروژه، تأثیرات مستقیمی بر کیفیت عملکرد فضا و استفاده بهینه از آن خواهد داشت. نتایج حاصل از این پژوهش، که با هدف طراحی فضایی کارآمد و متناسب با نیازهای کودکان کار انجام شده است، نشان داده است که فرم‌های منحنی و نرم به دلیل ویژگی‌های بصری آرامش‌بخش و امنیت روانی، گزینه‌ای مناسب برای طراحی فضاهای مرتبط با کودکان کار محسوب می‌شوند. در بخش‌هایی که به دلایل عملکردی نیاز به ارتفاع بیشتری وجود دارد، استفاده از سطوح شیب‌دار و شکست‌های کنترل‌شده در ارتفاع، موجب کاهش احساس ترس و ناآرامی در کودکان شده و مقیاس فضایی را با شرایط جسمی و روانی آنان سازگار می‌کند. همچنین در فرآیند طراحی، چیدمان فضاها به گونه‌ای تنظیم شده‌اند که حجم‌های معماری در برابر یکدیگر قرار می‌گیرند و ضمن ایجاد حیات مرکزی، فضایی ایمن و در عین حال کنترل‌پذیر شکل می‌گیرد. این الگوی فضایی علاوه بر ایجاد یک محیط اجتماعی پویا، موجب تسهیل در نظارت و محافظت از کودکان شده و به شکل‌گیری حس تعلق و امنیت در آنان کمک می‌کند.

خانه کودکان کار، به عنوان یک فضای آموزشی - حمایتی، فراتر از یک سرپناه موقت، مکانی است برای بازآفرینی هویت فردی و اجتماعی کودکانی که به علت شرایط دشوار اقتصادی، بخشی از دوران کودکی خود را در محیط‌های کاری سپری کرده‌اند. در این فضا، علاوه بر توجه به بُعد آموزشی، بستری برای توانمندسازی اقتصادی کودکان از طریق آموزش‌های مهارتی و حرفه‌ای در نظر گرفته شده است، به گونه‌ای که فرصت‌های درآمدزایی و کارآفرینی متناسب با توانمندی‌های آنان فراهم گردد. در نهایت، نتایج این پژوهش مؤید این است که طراحی محیطی مناسب، با رعایت اصول روان‌شناختی، اجتماعی و اقتصادی کودکان کار، می‌تواند زمینه‌ساز ارتقاء کیفیت زندگی این گروه آسیب‌پذیر شده و مسیر رشد و توسعه فردی آنان را تسهیل نماید. لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، با گسترش دامنه مطالعات به سایر مناطق جغرافیایی و گروه‌های مشابه، الگوهای بهینه طراحی برای فضاهای حمایتی کودکان کار مورد تحلیل و مقایسه قرار گیرند.

منابع

۱. ابوذری، مصطفی؛ و زارع، علیرضا. (۱۳۹۹). ساماندهی با تأکید بر توانمندسازی کودکان کار و خیابانی. ناشر تلیاب، چاپ اول.
۲. ایمانی، نفیسه؛ و نرسیسیانس، امیلیا. (۱۳۹۱). مطالعه انسان‌شناسانه پدیده کودکان کار خیابانی در شهر کرج. مسائل اجتماعی ایران، ۱۳(۱)، ۱۲-۱۳.
۳. ترابی‌فر، مصطفی. (۱۴۰۱). تحلیلی بر وضعیت کودکان کار و خیابانی (مطالعه موردی: شهرستان ایرانشهر). هفتمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی.
۴. شیشه‌گران، مریم. (۱۳۹۷). بررسی بزه‌دیده‌شناختی کودکان کار. فصلنامه علمی حقوقی قانون‌یار، ۲(۸).
۵. صفارحمیدی، الناز؛ حسینیان، سیمین؛ و زندی‌پور، طیب. (۱۳۹۶). تأثیر مثبت‌اندیشی بر ادراک شایستگی و مهارت‌های اجتماعی کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست. فصلنامه سلامتی روانی کودک، ۴(۱)، ۱۳-۲۳.
۶. ضیایی، فهیمه. (۱۳۹۵). طراحی خانه کودک با رویکرد ارتقاء خلاقیت در رفسنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۷. قادری‌ثانوی، رمضان‌علی؛ رضوانی، مریم؛ و پورغلام، سهیلا. (۱۴۰۱). بررسی وضعیت کودکان کار خیابانی منطقه نه شهرداری مشهد. سیزدهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی.
۸. مقدس جعفری، محمد حسن؛ رضا دوست، کریم؛ و گلبریان، خدیجه. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر عوامل فرهنگی بر سبک زندگی جوانان کافی‌شاپ در شهر اهواز. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، ۳(۷)، ۱۰۹-۱۲۸.

